

अथ पञ्चदशोऽध्यायः । पुरुषोत्तमयोगः

श्रीभगवानुवाच ।

ऊर्ध्वमूलमधःशाखम्

अश्वत्थं प्राहुरव्ययम् ।

छन्दांसि यस्य पर्णानि

यस्तं वेद स वेदवित् ॥ १५-१ ॥

अधश्चोर्ध्वं प्रसृतास्तस्य शाखाः

गुणप्रवृद्धा विषयप्रवालाः ।

अधश्च मूलान्यनुसन्ततानि

कर्मानुबन्धीनि मनुष्यलोके ॥ १५-२ ॥

न रूपमस्येह तथोपलभ्यते

नान्तो न चादिर्न च सम्प्रतिष्ठा ।

अश्वत्थमेनं सुविरूढमूलं

असङ्गशस्त्रेण दृढेन छित्त्वा ॥ १५-३ ॥

ततः पदं तत्परिमार्गितव्यं

यस्मिन्गता न निवर्तन्ति भूयः ।

तमेव चाद्यं पुरुषं प्रपद्ये ।

यतः प्रवृत्तिः प्रसृता पुराणी ॥ १५-४ ॥

निर्मानमोहा जितसङ्गदोषाः

अध्यात्मनित्या विनिवृत्तकामाः ।

द्वन्द्वैर्विमुक्ताः सुखदुःखसंज्ञैः

गच्छन्त्यमूढाः पदमव्ययं तत् ॥ १५-५ ॥

न तद्भासयते सूर्यः	न शशाङ्को न पावकः ।
यद्गत्वा न निवर्तन्ते	तद्भ्राम परमं मम ॥ १५-६ ॥
ममैवांशो जीवलोके	जीवभूतः सनातनः ।
मनःषष्ठानीन्द्रियाणि	प्रकृतिस्थानि कर्षति ॥ १५-७ ॥
शरीरं यदवाप्नोति	यच्चाप्युत्क्रामतीश्वरः ।
गृहीत्वैतानि संयाति	वायुर्गन्धानिवाशयात् ॥ १५-८ ॥
श्रोत्रं चक्षुः स्पर्शनं च	रसनं घ्राणमेव च ।
अधिष्ठाय मनश्चायं	विषयानुपसेवते ॥ १५-९ ॥
उत्क्रामन्तं स्थितं वापि	भुञ्जानं वा गुणान्वितम् ।
विमूढा नानुपश्यन्ति	पश्यन्ति ज्ञानचक्षुषः ॥ १५-१० ॥
यतन्तो योगिनश्चैनं	पश्यन्त्यात्मन्यवस्थितम् ।
यतन्तोऽप्यकृतात्मानः	नैनं पश्यन्त्यचेतसः ॥ १५-११ ॥
यदादित्यगतं तेजः	जगद्भासयतेऽखिलम् ।
यच्चन्द्रमसि यच्चाग्नौ	तत्तेजो विद्धि मामकम् ॥ १५-१२ ॥
गामाविश्य च भूतानि	धारयाम्यहमोजसा ।
पुष्णामि चौषधीः सर्वाः	सोमो भूत्वा रसात्मकः ॥ १५-१३ ॥
अहं वैश्वानरो भूत्वा	प्राणिनां देहमाश्रितः ।

प्राणापानसमायुक्तः पचाम्यन्नं चतुर्विधम् ॥ १५-१४ ॥

सर्वस्य चाहं हृदि सन्निविष्टः

मत्तः स्मृतिर्ज्ञानमपोहनञ्च ।

वेदैश्च सर्वैरहमेव वेद्यः

वेदान्तकृद्वेदविदेव चाहम् ॥ १५-१५ ॥

द्वाविमौ पुरुषौ लोके

क्षरश्चाक्षर एव च ।

क्षरः सर्वाणि भूतानि

कूटस्थोऽक्षर उच्यते ॥ १५-१६ ॥

उत्तमः पुरुषस्त्वन्यः

परमात्मेत्युदाहृतः ।

यो लोकत्रयमाविश्य

बिभर्त्यव्यय ईश्वरः ॥ १५-१७ ॥

यस्मात्क्षरमतीतोऽहम्

अक्षरादपि चोत्तमः ।

अतोऽस्मि लोके वेदे च

प्रथितः पुरुषोत्तमः ॥ १५-१८ ॥

यो मामेवमसम्मूढः

जानाति पुरुषोत्तमम् ।

स सर्वविद्भ्रजति मां

सर्वभावेन भारत ॥ १५-१९ ॥

इति गुह्यतमं शास्त्रम्

इदमुक्तं मयानघ ।

एतद्बुद्ध्वा बुद्धिमान्स्यात्

कृतकृत्यश्च भारत ॥ १५-२० ॥

ॐ तत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु

ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुन संवादे

पुरुषोत्तमयोगो नाम पञ्चदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥

atha pañcadaśo'dhyāyaḥ | puruṣottamayogaḥ

śrībhagavānuvāca |

ūrdhvamūlamadhaḥśākham aśvattham prāhuravyayam |

chandāṃsi yasya parṇāni yastam veda sa vedavit || 15-1 ||

adhaścordhvaṃ prasṛtāstasya śākhāḥ

guṇappravṛddhā viṣayappravālāḥ |

adhaśca mūlānyanusantatāni

karmānubandhīni manuṣyaloke || 15-2 ||

na rūpamasyeha tathopalabhyate

nānto na cādirna ca sampratiṣṭhā |

aśvatthamenam suvirūḍhamūlam

asaṅgaśastreṇa dṛḍhena chittvā || 15-3 ||

tataḥ padaṃ tatparimārgitavyaṃ

yasmingatā na nivartanti bhūyaḥ |

tameva cādyam puruṣam prapadye |

yataḥ pravṛttiḥ prasṛtā purāṇī || 15-4 ||

nirmānamohā jitasāṅgadoṣāḥ

adhyātmanityā vinivṛttakāmāḥ |

dvandvairvimuktāḥ sukhaduḥkhasaṃjñaiḥ

gacchantyamūḍhāḥ padamavyayam tat || 15-5 ||

na tadbhāsayate sūryaḥ
yadgatvā na nivartante
mamaivāṃśo jīvaloke
manaḥṣaṣṭhānīndriyāṇi
śarīraṃ yadavāpnoti
grhītvaitāni saṃyāti
śrotraṃ cakṣuḥ sparśanaṃ ca
adhiṣṭhāya manaścāyaṃ
utkrāmantaṃ sthitaṃ vāpi
vimūḍhā nānupaśyanti
yatanto yoginaścainaṃ
yatanto'pyakṛtātmānaḥ
yadādityagataṃ tejaḥ
yaccandramasi yaccāgnau
gāmāviśya ca bhūtāni
puṣṇāmi cauṣadhīḥ sarvāḥ
ahaṃ vaiśvānaro bhūtvā
prāṇāpānasamāyuktaḥ
sarvasya cāhaṃ hṛdi sanniviṣṭaḥ

na śaśāṅko na pāvakaḥ |
taddhāma paramaṃ mama || 15-6 ||
jīvabhūtaḥ sanātanaḥ |
prakṛtisthāni karṣati || 15-7 ||
yaccāpyutkrāmatīśvaraḥ |
vāyurgandhānivāśayāt || 15-8 ||
rasanaṃ ghrāṇameva ca |
viśayānupasevate || 15-9 ||
bhuñjanaṃ vā guṇānvitam |
paśyanti jñānacakṣuṣaḥ || 15-10 ||
paśyantyātmanyavasthitam |
nainaṃ paśyantyacetasāḥ || 15-11 ||
jagadbhāsayate'khilam |
tattejo viddhi māmakam || 15-12 ||
dhārayāmyahamojasā |
somo bhūtvā rasātmakaḥ || 15-13 ||
prāṇināṃ dehamāśritaḥ |
pacāmyannaṃ caturvidham || 15-14 ||

mattaḥ smṛtirjñānamapohanañca |

vedaiśca sarvairahameva vedyaḥ

vedāntakṛdvedavideva cāham || 15-15 ||

dvāvimau puruṣau loke

kṣaraścākṣara eva ca |

kṣaraḥ sarvāṇi bhūtāni

kūṭastho'kṣara ucyate || 15-16 ||

uttamaḥ puruṣastvanyaḥ

paramātmetyudāhṛtaḥ |

yo lokatrayamāviśya

bibhartyavyaya īśvaraḥ || 15-17 ||

yasmātkṣaramatīto'ham

akṣarādapi cottamaḥ |

ato'smi loke vede ca

prathitaḥ puruṣottamaḥ || 15-18 ||

yo māmevamasammūḍhaḥ

jānāti puruṣottamam |

sa sarvavidbhajati māṃ

sarvabhāvena bhārata || 15-19 ||

iti guhyatamaṃ śāstram

idamuktaṃ mayānagha |

etadbuddhvā buddhimānsyāt

kṛtakṛtyaśca bhārata || 15-20 ||

oṃ tatsaditi śrīmadbhagavadgītāsūpaniṣatsu

brahmavidyāyāṃ yogaśāstre śrīkṛṣṇārjuna saṃvāde

puruṣottamayogo nāma pañcadaśo'dhyāyaḥ || 15 ||

అథ పఞ్చదశోఽధ్యాయః । పురుషోత్తమయోగః

శ్రీభగవానువాచ ।

ఊర్ష్యమూలమధఃశాఖమ్ అశ్వత్థం ప్రాహురవ్యయమ్ ।

చన్దాంసి యస్యపర్ణాని యస్తం వేద స వేదవిత్ ॥ ౧౫-౧ ॥

అథ శ్చోర్ధ్వం ప్రసృతాస్తస్యశాఖాః

గుణప్రవృద్ధా విషయప్రవాలాః ।

అథ శ్చమూలాన్యనుసన్తతాని

కర్మానుబన్ధీని మనుష్యలోకే ॥ ౧౫-౨ ॥

న రూపమస్యేహ తథోపలభ్యతే

నాన్తో న చాదిర్నచ సప్రమృతిషా ।

అశ్వత్థమేనం సువిరూఢమూలం

అసంభ్రశస్త్రేణ దృఢేన చిత్త్వా ॥ ౧౫-౩ ॥

తతః పదం తత్పురిమార్గితవ్యం

యస్మిన్లతా న నివర్తన్తి భూయః ।

తమేవ చాద్యం పురుషం ప్రపద్యే ।

యతః ప్రవృత్తిః ప్రసృతా పురాణీ ॥ ౧౫-౪ ॥

నిర్మానమోహో జితసంభదోషాః

అధ్యాత్మనిత్యావినివృత్తకామాః ।

ద్వన్వైర్ఘ్నిముక్తాః సుఖదుఃఖసంజ్ఞైః

గచ్ఛన్ముమాఢాః పదమవ్యయం తత్ ॥ ౧౫-౫ ॥

న తద్భాసయతే సూర్యః	న శశాజ్కోన పావకః ।
యధత్వాన నివర్తన్తే	తద్ధామ పరమం మమ ॥ ౧౫-౬ ॥
మమైవాంశో జీవలోకే	జీవభూతః సనాతనః ।
మనఃషష్ఠానీన్ద్రియాణి	ప్రకృతిస్థాని కర్షతి ॥ ౧౫-౭ ॥
శరీరం యదవాప్నోతి	యచ్ఛాస్త్రామతీశ్వరః ।
గృహీత్యైతాని సంయాతి	వాయుర్గన్ధానివాశయాత్ ॥ ౧౫-౮ ॥
శ్రోత్రం చక్షుః స్పర్శనం చ	రసనం ధ్రూణమేవ చ ।
అధిష్ఠాయ మనశ్చాయం	విషయానుపసేవతే ॥ ౧౫-౯ ॥
ఉత్త్రామన్తం స్థితం వాపి	భుజ్జానం వా గుణాన్వితమ్ ।
విమూఢా నానుపశ్యన్తి	పశ్యన్తిజ్ఞానచక్షుషః ॥ ౧౫-౧౦ ॥
యతన్తో యోగినశ్చైనం	పశ్యన్త్యాత్మన్యవస్థితమ్ ।
యతన్తోఽప్యకృతాత్మానః	నైనం పశ్యన్తుచేతసః ॥ ౧౫-౧౧ ॥
యదాదిత్యగతం తేజః	జగద్భాసయతేఽఖిలమ్ ।
యచ్ఛన్తమసి యచ్ఛాగ్నౌ	తత్తేజో విద్ధి మామకమ్ ॥ ౧౫-౧౨ ॥
గామావిశ్వచ భూతాని	ధారయామ్యహమోజసా ।
పుష్టామి చౌషధీః సర్వాః	సోమో భూత్వారసాత్మకః ॥ ౧౫-౧౩ ॥
అహం వైశ్వనరో భూత్వా	ప్రాణినాం దేహమాశ్రితః ।
ప్రాణాపానసమాయుక్తః	పచామ్యన్తంచతుర్విధమ్ ॥ ౧౫-౧౪ ॥
సర్వస్యచాహం హృది సన్నివిష్టః	

మత్తః స్మృతిర్జ్ఞానమపోహనఞ్చ ।

వేదైశుసర్వైరహమేవ వేద్యః

వేదాంతకృద్వేదవిదేవ చాహమ్ || ౧౫-౧౫ ||

ద్వావిమౌ పురుషౌ లోకే	క్షరశ్చాక్షర ఏవ చ
క్షరః సర్వాణిభూతాని	కూటస్థోఽక్షర ఉచ్యతే ౧౫-౧౬
ఉత్తమః పురుషస్త్వన్యః	పరమాత్మేత్యదాహృతః
యో లోకత్రయమావిశ్య	బిభర్ష్యవ్యయ ఈశ్వరః ౧౫-౧౭
యస్మాత్క్షరమతీతోఽహమ్	అక్షరాదపి చోత్తమః
అతోఽస్మిలోకే వేదే చ	ప్రథితః పురుషోత్తమః ౧౫-౧౮
యో మామేవమసమ్మాధః	జానాతి పురుషోత్తమమ్
స సర్వవిద్యజతి మాం	సర్వభావేన భారత ౧౫-౧౯
ఇతి గుహ్యతమం శాస్త్రమ్	ఇదముక్తం మయానఘ
ఏతద్బుద్ధ్యాబుద్ధిమాన్వాత్	కృతకృత్యశ్చభారత ౧౫-౨౦

ఓం తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు

బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే శ్రీకృష్ణార్జున సంవాదే

పురుషోత్తమయోగో నామ పంచదశోఽధ్యాయః || ౧౫ ||

அத பஞ்சதஸோ|அத்யாயஃ | புரஷோத்தமயோகஃ

ஸ்ரீபகவாநவாச |

ஊர்த்வமூலமதஃஸாகம் அஸ்வத்த் ப்ராஹரவ்யயம் |

சந்தர்ஸி யஸ்ய பர்ணாநி யஸ்த் வதே ஸ வதேவித் || கரு-க ||

அதஸ்சோர்த்வ் ப்ரஸ்ற்^இதாஸ்தஸ்ய ஸாகாஃ

கணப்ரவற்^இத்தா விஷயப்ரவாலாஃ |

அதஸ்ச மூலாந்யநஸந்ததாநி

கர்மாநபந்தீநி மநஷ்யலோகே || கரு-உ ||

ந ரூபமஸ்யஹே ததோபலப்யதே

நாந்தோ ந சாதிர்ந ச ஸம்ப்ரதிஷ்டா |

அஸ்வத்தமநே ஸுவிநூமூல்

அஸங்கஸஸ்த்ரணே தற்^இடநே சித்த்வா || கரு-ஊ ||

ததஃ பத் தத்பரிமார்கிதவ்ய்

யஸ்மிந்கதா ந நிவர்தந்தி பூயஃ |

தமவே சாத்ய் புரஷ் ப்ரபத்யே |

யதஃ ப்ரவற்^இத்திஃ ப்ரஸ்ற்^இதா புராணீ || கரு-ச ||

நிர்மாநமோஹா ஜிதஸங்கதோஷாஃ

அத்யாத்மநித்யா விநிவற்^இத்தகாமாஃ |

த்வந்த்வரைவிடிக்தாஃ ஸுகதஃகஸ்ஜ்ஞஃ

கச்சந்த்யமூடாஃ பதமவ்யய் தத் || கரு-ரு ||

ந தத்பாஸயதே ஸூர்யஃ ந ஸஸாங்கோ ந பாவகஃ ।

யத்கத்வா ந நிவர்தந்தே தத்தாம பரம் மம ॥ கரு-கூ ॥

மமவைர்ஸோ ஜீவலோகே ஜீவபூதஃ ஸநாதநஃ ।

மநஃஷஷ்டாநீந்த்ரியாணி ப்ரகற்^இதிஸ்தாநி கர்ஷதி ॥ கரு-
எ ॥

ஸரீர் யதவாப்நோதி யச்சாப்யுத்க்ராமதீஸ்வரஃ ।

கற்^இஹீத்வதைநி ஸ்யாதி வாயுர்கந்தாநிவாஸயாத் ॥ கரு-
அ ॥

ஸ்ரோத்ர் சக்ஷஃ ஸ்பர்ஸந் ச ரஸந் க்ராணமவே ச ।

அதிஷ்டாய மநஸ்சாய் விஷயாநபஸவேதே ॥ கரு-கூ ॥

உத்க்ராமந்த் ஸ்தித் வாபி புஞ்ஜாந் வா க்ணாந்விதம் ।

விமூடா நாநபஸ்யந்தி பஸ்யந்தி ஜ்ஞாநசக்ஷஷஃ ॥ கரு-க௦ ॥

யதந்தோ யோகிநஸ்சநைந் பஸ்யந்த்யாத்மந்யவஸ்திதம் ।

யதந்தோ|அப்யகற்^இதாத்மாநஃ நநைந் பஸ்யந்த்யசதேஸஃ ॥
கரு-கக ॥

யதாதித்யகத் தஜேஃ ஜகத்பாஸயதே|அகிலம் ।

யச்சந்த்ரமஸி யச்சாக்நௌ தத்தஜேஃ வித்தி மாமகம் ॥
கரு-கஉ ॥

காமாவிஸ்ய ச பூதாநி தாரயாம்யஹமோஜஸா ।

புஷ்ணாமி சௌஷதீஃ ஸர்வாஃ ஸோமோ பூத்வா
ரஸாத்மகஃ ॥ கரு-கங ॥

அஹ் வஸை்வாநரோ பூத்வா ப்ராணிநர் தஹேமாஸ்ரிதஃ ।

ப்ராணாபாநஸமாயுக்தஃ பசாம்யநந் சதர்விதம் || கரு-கச ||

ஸர்வஸ்ய சாஹ் ஹ்ஹ்^இதி ஸந்நிவிஷ்டஃ

மத்தஃ ஸ்ம்ஹ்^இதிர்ஜ்ஞாநமபஹ்ஹநஞ்ச |

வதேஸைச்ச ஸர்வரைஹமவே வதேயஃ

வதோந்தக்ஹ்^இத்வதேவிதவே சாஹம் || கரு-கரு ||

த்வாவிமௌ புரஷௌ லோகே க்ஷரஸ்சாக்ஷர ஏவ ச |

க்ஷரஃ ஸர்வாணி பூதாநி சூஸ்தோ|அக்ஷர உச்யதே || கரு-
கசு ||

உத்தமஃ புரஷஸ்த்வந்யஃ பரமாத்மதேயுதாஹ்ஹ்^இதஃ |

யோ லோகத்ரயமாவிஸ்ய பிபர்த்யவ்யய ஈஸ்வரஃ || கரு-
கள ||

யஸ்மாத்தக்ஷரமதீதோ|அஹம் அக்ஷராதபி சோத்தமஃ |

அதோ|அஸ்மி லோகவே வதேசே ப்ரதிதஃ புரஷோத்தமஃ ||
கரு-கஅ ||

யோ மாமவேமஸம்மூஃ ஜாநாதி புரஷோத்தமம் |

ஸ ஸர்வவித்பஜதி மர் ஸர்வபாவநே பாரத || கரு-கக ||

இதி க்ஷயதம் ஸாஸ்த்ரம் இதமக்த் மயாநக |

ஏதத்புத்த்வா புத்திமாந்ஸ்யாத் க்ஹ்^இதக்ஹ்^இத்யஸ்ச பாரத ||
கரு-உ௦ ||

ஓ தத்ஸதிதி ஸ்ரீமத்பகவத்கீதாஸ்யபநிஷத்ஸ

ப்ரஹ்மவித்யாயர் யோகஸாஸ்த்ரே ஸ்ரீக்ற்^இஷ்ணார்ஜந
ஸ்வாதே

புரஷோத்தமயோகோ நாம பஞ்சதஸோ|அத்யாயஃ || ௧௫ ||